

Šafránková, Lucie

[Horatius, Quintus Flaccus. De arte poetica = O umění básnickém]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. N, Řada klasická.
2003, vol. 52, iss. N8, pp. 128-129

ISBN 80-210-3230-8

ISSN 1211-6335

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/113874>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

a odtud pramení nesmírná potřeba překládání tkvějící v tom, jak vyjádřit v jednom jazyce to, o čem jiný jazyk mlčí“. Je na nás, abychom vydobyli z textu či fragmentu to, co je pod jeho povrchem, a k tomu je zapotřebí schopností oprávněných se o zkušenosti získané během dlouhých staletí.

Překládání – a to nejen z klasických jazyků – je podle Canfori jedním z nejzávažnějších úkolů školní výchovy, přitom se však v poslední době někteří školští „novátoři“ k této činnosti stavějí s velkou nedůvěrou (to jistě neplatí pouze o školství italském). Autor apeluje na to, aby byl ve školách důsledně udržován prostor na výuku klasických jazyků, a to nikoliv jen ve volitelné podobě; účelnost této výuky prý bývá v Itálii často některými ministry zpochybňována. Canfora vřele doporučuje číst již na středních školách bilingvní texty (zvl. v případě řečtiny), neboť hovořit o definitivní verzi překladu je často obližné – a s touto skutečností by měli být seznamováni i gymnaziální studenti.

S některými Canforovými vývody lze polemizovat, všichni se však s autorem zřejmě shodneme, když se zasazuje o intelektuální rozvoj studentů a tvrdí, že právě při výuce klasickým jazykům se získává určitá disciplína, bez níž nelze úspěšně vykonávat žádné povolání. Krize, v níž se současně školství nachází, vychází podle Canfori mimo jiné i z toho, že „většímu počtu studentů se nabízí méně“ – a totéž prý se děje i na univerzitách. „Opravdu naše společnost již nepotřebuje elitní školy v pravém smyslu toho slova?“, ptá se autor.

Mnoho učitelů klasických jazyků by jistě zaujaly Gramsciho argumenty pro obhajobu výuky klasických jazyků obsažené v kap. 5 (Šalebné reformy) a na str. 134nn. i Canforův postoj k nim. Kniha je uzavřena appendixem a tematickým i jmenným rejstříkem.

Jak jsme se pokusili ukázat, předložená publikace, k jejímuž sepsání vedlo autora zhoršování přístupu některých italských autorit k vzdělávacímu systému (během něhož je potlačováno humanitní vzdělávání), může být i pro nás nejen zajímavá, ale i instruktivní, třebaže nejde vždy o „objevy“, o nichž bychom přinejmenším nic netušili.

Dagmar Bartoňková

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, *De arte poetica* – O umění básnickém. Z latinského originálu přeložila Dana Svobodová, k vydání připravila a odbornými komentáři opatřila Eva Stehlíková, Praha, Academia 2002, stran 87. ISBN 80-200-0988-4.

Horatiova básnická skladba *Ad Pisones*, List Pisonům *De arte poetica*, O umění básnickém, v základě jejichž poetologických zásad a návodů leží stará tradice řecké poetiky (Aristoteles) i rétoriky, bylo, jak známo, vzorem dokonalé formy i pozdějším dobám. Stejně jako k celkým sbírkám Listů a Satir se k této skladbě obracel středověk a poté humanismus, v české literatuře nalézáme nejčtenější ohlasy v písemnictví humanistickém a později u básníků národního obrození. Do češtiny byl list *De arte poetica* Horatiova *Poetika* poprvé přeložen Simeonem Karlem Macháčkem roku 1827, dosud poslední překlad byl z roku 1972, kdy *Poetika* vyšla v souboru celého českého Horatia s titulem „Vavřín a réva“. Překladaatelem Listu Pisonům je zde Rudolf Mertlík (v knize není uveden).

Nejnovější překlad Dany Svobodové vychází v komentovaném zrcadlovém česko-latinském vydání. Latinský text je prepisem základního Schmidova teubnerského vydání z roku 1867 a přibliží k nové kritické edici Shackleton-Baileyho (1991). Poznámky a komentář k latinskému i českému textu zpracovala Eva Stehlíková, která je i autorkou doslovu „Slovo k Horatiově *Poetice*“ (str. 60–71). V doslovu je představen Horatius a celé jeho dílo, zvláštní pozornost pak Eva Stehlíková věnuje Listu Pisonům. Latinský text a překlad je v závěru knihy doprovázen také slovníky historických a mytologických postav, dále je podáno vysvětlení způsobu, jímž jsou transkribovány řecké a latinské názvy a vlastní jména a posléze zde má čtenář k dispozici přehled předchozích českých překladů Horatiovy *Poetiky*.

V překladatelčině předmluvě („Překládat Horatia“, str. 7–8) se dozvídáme, že Dana Svobodová zvolila poněkud volnější překlad s jasnou koncepcí – přiblížit Horatiův text dnešnímu čtenáři. Rozhodla se v případě Horatiovy *Poetiky* přidržet se úzu, kteří klasičtí filologové přijali na počátku 20. století k němuž se většinou kloní dodnes, totiž přízvukné nápodoby latinského časoměrného

hexametru; přitom se však snaží se více, než to bývá u klasického českého přízvukového hexametru běžné, o pregnantní vyjádření myšlenky, jemuž dává přednost před doslovností.

Horatiův verš v překladu Dany Svobodové je plynulý a přirozený. Českému čtenáři zní zajímavě, pozornost přitáhnou i jakoby nahodile umístěné rýmy. Jen výjimečně se v překladu setkáme s bezobsažnými slovy, která pouze dorovnávají rytmus („as“, „pak“).

Právě díky volnosti překladu mohla Dana Svobodová všechny myšlenky reprodukovat výstižně a přesně, někdy je aktualizuje volbou vhodného výrazu (např. v.27–28 „professus grandia turget“ – „sloh veleděl kypí bombastem“).

Dnešnímu čtenáři vychází český text vsříc i tím, že užívá současné literární a jazykové pojmy – „series et iunctura“ – *spojení slov a kontext*, „personae convenientia cuique“ – *výstižná charakteristika*, „vilem patulumque orbem“ – *kruh levných klišé*. Velice zdařilý je i překlad výrazů latinské metrické terminologie – „versibus impariter iunctis“ – *dvojice veršů nestejných stop*. Místo mnohознаčných latinských slov (iudex, iudicium) najdeme v českém textu slova pregnantní (*kritik, vkus*). Realie nebo aluze, které jsou nám již cizí, nahradila překladatelka srozumitelnými ekvivalenty. V českém textu tedy nenajdeme *kyklický básník* (orig. scriptor cyclicus), ale *Homérův epigon*, když Horatius radí při líčení Achilla „famam sequere“, přeloží to Svobodová v *homérském duchu*.

Překlad se nebojí ani hovorového nebo nespisovného lexika. Velice často objevíme slangové výrazy z oboru divadelního (*kus, part*). Následující příklad svědčí o tom, že se tak neděje bezúčelně: v.124 „difficile est proprie communia dicere“ – „dát vlastní *punc* hře, jejíž námět je dobře znám, je těžké.“ Nechybějí ani jadrné výrazy a obraty běžné mluvy – *hnidy* (nugae), *jen tak plácát* (effutire leves versus), *pumpnout* (emungere), které mají často výrazný pejorativní a hodnotící nádech. Vhodně jsou použita i specificky české idiomy: v.6 „credite Pisones“ – „*na to vemte, Pisoni, jed*“, v.31 – „in vitium ducit culpae fuga“ – „*prchaje blátu do louže šlápněš*“ (metoda zcela oprávněná, neboť různých lidových rčení pořekadla používá Horatius sám). Ve větší míře se v textu objevují zdrobněliny (*hříšky* – delicta), ojedinelé pak i slova užitá v ironickém významu (*poéta*) nebo novotvary (*ptákooplaz*). Aby Horatiovy myšlenky byly reprodukovány co nevístižněji, nahrazuje překladatelka některá neutrální slova slovy s výraznějším významem (rectius *nápaditě*, derisor- *cynik*), čímž ovšem zužuje i původní význam myšlenky.

Humorný a laskavý tón originálu, kterého Horatius dosahuje zejména komickými a nadsazenými přirovnáními, podtrhuje překladatelka svéráznými přívlastky – leckde je doplní i k nerozvinutému podstatnému jménu, v.222 „incolumi gravitate iocum tentavit“ – „*sháněje peprný šprým* (v mezích slušnosti ovšem)“, nebo jinde „pokud je báseň *úchvatná* jako celek“, „*toporné* verše“, „*ornamentální úponky*“. Nápaditě jsou přeloženy i Horatiovy stylistické hříčky – „licuit semperque licebit“ jako „*zákaz nezákaz*“, zvukomalebné „ardentem Aetnam“ jako „*řeřavá Etna*“. (S nepřesným či zkreseným překladem se setkáme pouze ojedinelé. Za nepřesný lze považovat latinizovaný překlad ve v.74, kde „res gestae ducum“ – *činy vojevůdců* – jsou přeloženy jako „*gesta vůdců*“.)

Pokud chceme posoudit ještě jinak, nakolik je tento překlad Poetiky nový a odlišný, stačí jej porovnat s posledním vydaným překladem z roku 1972. Mertlíkův překlad se věrně drží originálu, je téměř doslovný, volí neutrální až archaickou slovní zásobu. Za všechny uvedme dva příklady: v.71 „vocalia in honore“ překládá Rudolf Mertlík jako „*slova, jež jsou v úctě*“, Svobodová jako „*módní slova*“, v. 242 „series et iunctura“ je u Mertlíka „*spojení a pořad*“, u Svobodové „*spojení slov a kontext*“.

Dana Svobodová i tentokrát, podobně jako ve svých překladech Ovidia nebo Catulla, opustila nepřijemně svazující doslovnost překladu a vytvořila tak originální český text. Zdá se, že se jí podařilo ukázat aspoň jednu z možností, jak znovu představit antickou literaturu. I Horatius totiž píše: „Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci...“ (Absolutní vítěz je ten, kdo dokáže spojit příjemné s užitečným – O umění básnickém, v. 343).

Lucie Šafránková